

Fazakas László

Társasági élet a kolozsvári Nemzeti Kaszinóban

Bevezető

A 19. századi Magyarországot egyesülettörténeti szempontból két nagyobb korszakra oszthatjuk. Az első a reformkor, amikor a társadalmi átalakulásoknak köszönhetően Magyarországon és Erdélyben is kezdtek megjelenni és elterjedni az egyletek, szalonok, kaszinók. 1848 előtt, a Védegyeletet és a diáktársaságokat nem beleszámolva, legalább 500 egylet működött Magyarországon, míg Erdélyben és a Partiumban 100. Ezekből a legtöbbet, összesen nyolcvanhat, Pest-Budán hozták létre. Az egyletek közül talán a legjelentősebbek az olvasótársaságok és kaszinók voltak.¹ A második periódus, a kiegyezést követő dualista korszakot foglalja magába. Ez az időszak tekinthető az egyletek virágkorának. Az 1878-as összeírás során már 3995 egyletet regisztráltak (összehasonlításképpen: Ausztriában az 1877-es kataszteri adatok szerint 11 017 egylet működött).² Ahhoz, hogy megértsük az egyletek népszerűségét és gyors elterjedésüknek okát, vissza kell tekintenünk a reformkorban végbemenő politikai, társadalmi változásokra. Az 1820-as és 1830-as évek polgári fejlődése létrehozta azt a fajta társadalmi nyilvánosságot, melynek színterei a kávéházak, szalonok, klubok és kaszinók voltak. Ezek hamarosan egy erős közvéleményformáló intézménnyé alakultak, melyek az akkori társadalmi, azon belül pedig a polgári átalakulás fórumaivá váltak.³ Ebből a szempontból vizsgálva az egyleteket úgy is jellemezhetjük mint modern polgári intézményeket, melyekre már nem voltak hatással a rendi kötöttségek.⁴ Alapszabályaival, közgyűléseivel, választásaival és programjaival az egyesület a közélet iskolájának számított,⁵ egyben a modern demokrácia előfutárának is tekinthető.

1836-ban a kormány betiltotta a diákegyesületeket, az 1840-es évektől pedig egyre nagyobb figyelmet fordítottak az egyletek ellenőrzésére. 1844-ben Mettemich tovább korlátozta az egyletek jogait, mivel ezek egyre inkább kezdtek elpolitizálódni. A politizálódás-egyik következménye a politikai körök kialakulása, melyek magukban hordozták a későbbi pártalapítások magvait.⁶ Ugyanakkor a legtöbb egylet önmagát politikamentes intézményként definiálta, viszont a termekben folytatott viták, véleményütköztetések olyan közvéleményformáló eszméket szültek, melyek a reformkor polgári, gazdasági és művelődési törekvéseit szolgálták.⁷ Az

Fazakas László (1989) – történész, MA, Kolozsvár, fazakas.laszlo@gmail.com

¹ Pajkossy Gábor: *Egyesületek Magyarországon és Erdélyben 1848 előtt*. Korunk IV(1993). 4 szám. 104–106.

² Reisz László: *Olvasóegyletek a dualizmusban*. Könyvtári Figyelő LIII(2007). 2. szám. <http://ki.oszk.hu/kf/2007/07/olvasoegyletek-a-dualizmusban/> Letöltés ideje: 2015.11.7.

³ Pajkossy Gábor: *Polgári átalakulás és nyilvánosság a magyar reformkorban*. Előadások a Történettudományi Intézetben. Bp. 1991. 3–4.

⁴ Tóth Árpád: *Önszervező polgárok*. Bp. 2005. 12.

⁵ Pajkossy Gábor: *i. m.* 18.

⁶ Pajkossy Gábor: *i. m.* 18–21.

⁷ Fülöp Géza: *A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban*. Bp. 1978. 93.

egyletek többsége a társasági és művelődési célok mellett pártolta az irodalmat, a színházat, a művészeteket, és fontos szerepet játszottak városuk szellemi életének fejlesztésében is.⁸ A kulturális tevékenységek mellett a részvényesek élvezhették az egyletek, kaszinók által nyújtott különböző szórakozási lehetőségeket is: játéktermek, zenés estélyek, táncmultságok.⁹

A kolozsvári egyesületi élet kezdetei

Kolozsváron már az 1830-as években léteztek különféle zártkörű vagy magánjellegű olvasóegyletek, könyvkereskedések, könyvkölcsönzők,¹⁰ melyek mind a szellemi élet utáni vágyakozást elégítették ki. Az ekkoriban alakult olvasóegyletek közül a legjelentősebbek: a Könyvtári Egyesület, a Nőegylet (amelynek jóval szélesebb tevékenységi köre volt), a késő reformkorban létrejövő Reading Club¹¹ és a Kolozsvári Olvasótársaság.¹² *A reformkor éveiben alapították a város két kaszinóját is.* Az egyik az 1833-ban létrejövő Kolozsvári Casino, melynek a kezdeményezője Bölöni Farkas Sándor¹³ volt, aki Nyugat-Európában és Észak-Amerikában tett utazásai során gazdag tapasztalatokkal hazaérkezvén fogott a kaszinóalapításához.¹⁴ Béli Ferenc, az egyik alapítótag az első gyűlésen mondta: „hogyan több honfitársaival Kolozsvárott is egy casino létesítését óhajtván, melynek célja: a miveltebb társalkodás, nemzetiség előmozdítása, a közértelem és közérzés terjesztése”.¹⁵ A városban csak úgy emlegették, hogy az „úri casino”, mivel ide tömörült a nemesség jelentős része. Ennek ellenére a Kolozsvári Casino alapszabályai szerint az egyesület mindenki számára nyitva állt. A taglistát áttekintve jól kivehető, hogy a részvényesek egy részét a városi polgárság tette ki (ekkoriban még Tauffer József is tagja volt a kaszinónak, a későbbiekben ő lesz a Polgári Társalkodó kezdeményezője), a másikat pedig a nemesi származásúak.¹⁶

Az 1837-ben megalakuló Polgári Társalkodó¹⁷ a polgári lakosság köreiben válik népszerűvé. Az újonnan létrejövő egylet tagjainak egy része, köztük Tauffer József is a Kolozsvári Casinót elhagyva lett részvényese a Társalkodónak. Pajkossy Gábor szerint a legtöbb városban a társadalmi feszültség következtében tömörült külön kaszinókba a helyi elit és a középréteg, ugyanakkor ezekben az egyletekben érvényesültek a legkisebb mértékben a rendi és vallási korlátok.¹⁸

1867-et követően egy belső konfliktus kettészakította a Társalkodót, a kivált tagok 1868-ban megalapították a Kolozsvári Kört, amely 1868 és 1896 között működött. Tagjainak jelentős

⁸ Goda Éva: *A reformkori Debreceni Casino története (1833–1945). Társasági élet és művelődés.* Debrecen 2011. 31.

⁹ Fülöp Géza: *i. m.* 93.

¹⁰ Merza Gyula: *i. m.* 5.

¹¹ *Erdélyi Híradó*, XVI. (1843) március 7.

¹² Dankanits Ádám: *Olvasó társulatok, polgári társalkodók és kaszinók.* Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények. XII (1968). 1. szám. 101.

¹³ Bölöni Farkas Sándor (Bölön, 1795. dec. 14. – Kolozsvár, 1842. febr. 3.) gazdasági és politikai író. 1817-ben az erdélyi főkörmányszék, majd az erdélyi kancellária tiszteletbeli jegyzője. 1830-ban Nyugat-Európában, 1831-ben Észak-Amerikában tett nagyobb utazást. 1833-ban megalapította a Kolozsvári Casinót. *Magyar Életrajzi Lexikon.* = <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html> Letöltés ideje: 2015.11.7.

¹⁴ Merza Gyula: *i. m.* 5–6.

¹⁵ Jakab Elek: *Kolozsvár története.* III. Bp. 1888. 773.

¹⁶ *A Kolozsvári Casino részvényesei névsora betűrendel és annak szabályai.* Kvár. 1833.

¹⁷ Simon Elek polgármester 1875-dik évi jelentése a Polgári Társalkodó megalakulását 1835-re keltezi.

¹⁸ Pajkossy Gábor: *Egyletek Magyarországon és Erdélyben 1848 előtt.* Korunk IV(1993). 4. szám. 106.

hányadát a városi polgárság alkotta. Szakosztályai révén a Kör fontos kulturális tevékenységet folytatott, és aktív szerepet vállalt a közérdekű vitákban is.¹⁹ *Az 1870-es években a városban az egyesületi és társulati élet virágzik.* 1875-ben a legnépszerűbb kaszinó a Kolozsvári Kör, melynek 310 tagja volt. A Kolozsvári Casino 145, a Polgári Társalkodó névjegyzéke mindössze 100 részvényest tartott nyilván. További népszerű egyesületek voltak a Hilaria (300 tag), a Zene-Conservatorium (250 tag), a Jótékony Nőegylet (425 tag), a Polgári Lövész-egylet (332 tag) és a Torna-vívoda egylet (218 tag).²⁰ 1877-ben már 72 egylet és társulat működött a városban.²¹

A Kolozsvári Kör az 1890-es években válságos időszakon ment keresztül, melynek konkrét okát nem lehet tudni. Merza Gyula könyvében csak annyit ír, hogy az évek során a vezetőség nem tudta megakadályozni a lelkes hangulat folyamatos hanyatlását, mely komoly gondokat okozott az egylet számára, így az az elhatározás született a vezetőségben belül, hogy a Kolozsvári Kört újjá kell szervezni. Czikmántori Ottó ügyvéd javaslatára aláírási kérdőívet köröztek a Nemzeti Kaszinó megalakítása érdekében. A Kolozsvári Kör összes részvényese aláírta, így *1896-ban létrejött a kolozsvári Nemzeti Kaszinó.*²² „A megboldogult Kolozsvári Kör romjain tegnap felépült a Nemzeti Kaszinó Kolozsvárt című társas kör. Az újszülött kedvező kilátások között kezdte meg pályafutását. Már eddig háromszázat meghalad a tagok száma, ami kétségtelenül nagyfokú érdeklődésnek a jele. A hangulat, amelyben az új kaszinó életet nyert, biztató tünete a kolozsvári társadalom előkelőbb körei érdeklődésének és annak az igénynek, mely a kaszinót létrehozta. A már évek óta végelgyengülésben sínylő Kolozsvári Kört immár föl-váltja a Nemzeti Kaszinó Kolozsvárt. Fokozott életkedvvel, egészségesebb szervezettel s talán valami újabb szellemmel is kezdi meg a működését, amihez csak szerencsét kívánunk.”²³ Az újonnan megalakult egylet az első világháború kitöréséig folyamatos fejlődésen ment keresztül és Kolozsvár egyik fontos társadalmi intézményének számított. A háború éveit azonban hanyatlás vette kezdetét, mely az impériumváltást követően tovább fokozódott az új hatalmi rendszer kiépülésének következtében. Az első világháború utáni zűrzavaros események hatással voltak a Nemzeti Kaszinó mindennapjaira is, többen a háború elől menekültek el, sokan pedig az új hatalmi közigazgatás kiépítésekor váltak munkanélkülivé, és kényszerültek Kolozsvárt elhagyni. Az elvándorlás elsősorban éppen az egyesületi életet leginkább igénylő városi középosztályt és a hivatalnokréteget érintette, melynek jelentős része Magyarországra menekült.²⁴

Társasági élet a kaszinó falain belül

Az intézmény egyik legfontosabb alapszabálya szerint a kaszinó célja az irodalom pártolása, a közszellem fejlesztése és az igényes kulturális szórakoztatás biztosítása. Ezen célok elérésére szolgáltak: „a napi időszakai sajtó figyelemmel kísérése, a könyvtár, a társalgás, a

¹⁹ Merza Gyula: *i. m.* 17–18.

²⁰ *Évi jelentése Simon Elek polgármesternek Kolozsvár sz. kir. város 1875-dik évi önkormányzati igazgatásáról, anyagi és szellemi állapotáról.* Kvár 1876. 34–35.

²¹ *Évi jelentése Simon Elek kir. tanácsosnak mint Kolozsvár sz. kir. város polgármesternek Kolozsvár sz. kir. város önkormányzati igazgatásáról, anyagi és szellemi állapotáról az 1877 évben.* Kvár 1878. 97.

²² Merza Gyula: *i. m.* 24.

²³ Merza Gyula: *i. m.* 25–26.

²⁴ Bárdi Nándor: *A Romániához került erdélyi, bánági, kelet-magyarországi magyarok (1918–1921) = Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Szerk. Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László. Bp. 2008. 32.

felolvasások, az eszmecserek, a nemesebb játékok és nyilvános multságok rendezése”.²⁵ A két világháború közötti és az azutáni időszakban megválasztott elnökök a hivatali idejük alatt mindvégig arra törekedtek, hogy újra felélénkítsék a kaszinó társasági életét, illetve, hogy hosszú távra is olyan szolgáltatásokat biztosítsanak, amelyek kellemes időtöltési lehetőségeket nyújtanak a tagok számára. A nehéz anyagi helyzet ellenére az igazgató-választmány²⁶ – az egyesület múltjára való tekintettel – fontosnak tartotta, hogy a kaszinó képes legyen példát mutatni a kolozsvári magyarok számára. Emellett lényeges célként volt meghatározva az erdélyi művészet támogatása, a könyvtár gyarapítása és modernizálása, kulturális események szervezése, társas vacsorák és zenés estélyek rendezése.

Az impériumváltást követően a kaszinón belüli társasági élet visszaesett. Ennek több oka is lehetett, elsősorban az anyaországtól való elszakadás, az idegen hatalmi rendszer kiépítése, a részvényesek egzisztenciájának a veszélybe kerülése, az anyagi állapotok romlása, melyek együttesen mind demoralizálólag hatottak, és nagymértékben ronthaták a kaszinó társasági életét. A kezdeti nehézségek enyhülését követően a vezetőség elhatározta, hogy újra felpezsdítik a kaszinó mindennapjait, ezért 1926-ban rendszeresen, hetente egyszer szerveztek női estélyeket, a kellemesebb és szórakoztatóbb kikapcsolódás érdekében vásároltak egy Mah-Jongg²⁷ játékot, továbbá zongorát és pingpongasztalokat béreltek.²⁸ A választmányi bizottság 1927-es februári gyűlésén Fekete Nagy Béla indítványozta, hogy minden hónap első keddjén rendezzenek tagvacsorát, előmozdítva a részvényesek közti barátkozást. A határozat megerősítése érdekében pedig dolgozzanak ki egy új házirendet, melynek célja a kaszinói hangulat élénkítése és annak családiasabbá tétele.²⁹ Ekkoriban az ő szervezésében más egyesültekkel összefogva egymást követték a bálók, táncestélyek, hangversenyek és felolvasások. Ezek mellett több közérdekű előadást is rendeztek, melyek lehetőséget nyújtottak a kulturális vitákra és eszmecserekre. A művészeti és közművelődési célok pártolására a kaszinó számtalan jótékonyági estélynek is otthont adott.³⁰ Az egyesület állandó főzőkonyhát működtetett, hogy a naponta, illetve a társas összejövetelek alkalmával megjelenő tagoknak friss ételeket és italokat szolgálhassanak fel. A vacsorákra és minden másfajta eseményekre és rendezvényekre kínált ételeknek és italoknak az árát egy, a kaszinó választmánya által kiküldött bizottság állapította meg.³¹

²⁵ *A kolozsvári Nemzeti Kaszinó alapszabályai, házszabályai és ügyrendje*. Kvár 1897. 3–4.

²⁶ A választmány összetétele: elnök, igazgató, pénztárnok, gazda, könyvtáros, ügyvéd, két titkár és 24 választmányi tag. A 24 rendes választmányi tagon kívül 6 póttagot választottak, s bármely rendes tag kilépése esetén velük egészítették ki a választmányt. A 24 rendes és 6 póttag három csoportra osztozik, és minden rendes évi közgyűlés kezdetén a választmány előtt történő sorshúzás révén, később pedig a kialakult sorrend szerint egy-egy csoport kilép. A választmány intézi az egyesület folyó ügyeit s azokat melyeket az alapszabályok vagy a közgyűlés révén életbe léptetnek. Felügyeli és ellenőrzi az egyesület vagyonát, jövedelmét és a tagdíjbefizetéseket. Különös hatóköréhez tartozik a házirend alkalmazása, esetenként annak módosítása. A választmány intézi a tagfelvételt, -kilépést vagy -kizárást, továbbá felülvizsgálja az igazgatói jelentéseket. *Nemzeti Kaszinó*, Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága, Kvár. Fond. 789. 1. dosszié, 97. 100. fólió (Arhivele Naționale Direcția Județeană Cluj), Kvár, a továbbiakban: RNL KMI, F. 789., 1. d., 97. 100. f.

²⁷ Kínai eredetű népszerű társasjáték.

²⁸ RNL KMI, F. 789., 4. d., 46. f.

²⁹ RNL KMI, F. 789. 4. d., 68. f.

³⁰ Merza Gyula: *i. m.* 45–47.

³¹ RNL KMI, F. 789., 4. d., 98. f.

A kaszinó étkezőjében felszolgált ételek és italok 1931-ben³²

1.	Egy pohár vagy csésze tejeskávé egy kiflivel vagy piritott kenyérral	10 lej
2.	Habos kávé	12 lej
3.	Egy pohár vagy csésze tea, rum-citrom vagy tejjel kifli s kenyér nélkül	10 lej
4.	Egy pohár vagy csésze csokoládé, kiflivel vagy piritott kenyérral	14 lej
5.	Egy adag vajazott sonkás kenyér	14 lej
6.	Egy adag vajaskenyér	10 lej
7.	Egy adag sonka és kenyér	18 lej
8.	Két tojás pohárban és kenyér	10 lej
9.	Két tojásból rántotta és kenyér	12 lej
10.	Egy csésze feketekávé	6 lej
11.	Egy pohár szódavíz	3 lej
12.	Egy pár virsli, kenyér és torma	8 lej
13.	Egy pohár tej – kifli és kenyér nélkül	5 lej
14.	Egy üveg világos sör	16 lej
15.	Egy pohár málnaszörp	6 lej

A kolozsvári Nemzeti Kaszinó a kor szellemét követve nagy támogatója volt a különböző sporteseményeknek és természetjárásoknak is. Feltételezhető, hogy a vezetőség többnyire ezek által próbálta a részvényeseket felvilágosítani a mozgás fontosságáról, továbbá az ilyen sportos tevékenységeket kellemes szórakozási és társasági lehetőségeknek tekintették. A sport iránti elkötelezettségét hirdetve a Nemzeti Kaszinó az 1926-ban Kolozsváron megrendezett nemzetközi teniszverseny egyik támogatója volt, és egy 2000 lejes adománnyal járult hozzá a sporteseményhez.³³ A kolozsvári cserkészszövetségek szintén élvezhették a kaszinó nagylelkű támogatását, hiszen többször adományoztak különböző összegeket a segítségükre. 1928-ban például finanszírozták a szövetség által rendezett két kirándulás költségeit.³⁴

A kaszinó egyik fontos kulturális tevékenysége az erdélyi festőművészet támogatása volt. Ennek érdekében rendszeresen szervezetek képtárlatokat. 1926-ban a választmányi bizottság Ferenc József javaslatára engedélyezte, hogy Szopós Sándor³⁵ művész festményei közül 6000 lej értékben vásároljanak képeket.³⁶ Az intézmény a festményvásárlások céljából egy képbi-zottságot is létrehozott, amely minden kéпкиállításon részt vett, és jelentést készített, hogy mely festményeket lenne érdemes megvásárolni. Ugyancsak ebben az évben további négy képet vásároltak: egyet Szopós Sándortól 3500 lejért, kettőt Tóth Istvántól 2000 lejért és egyet Novák Iréntől 7000 lejért.³⁷ 1927-ben Bartos Márton kéпкиállításáról Ács Ferenc-festményeket vásá-

³² RNL KMI, F. 789., 4. d., 98. f.

³³ RNL KMI, F. 789., 4. d., 54. f.

³⁴ RNL KMI, F. 789., 4. d., 79. f.

³⁵ Szopós Sándor. (Csíkszereda, 1881. szept. 8. – Kolozsvár, 1954. dec. 24.) Neves erdélyi festő és grafikus. – <http://artportal.hu/lexikon/muveszek/szopos-sandor-1075> Letöltés ideje: 2015.11.7.

³⁶ RNL KMI, F. 789., 4. d., 47–48. f.

³⁷ RNL KMI, F. 789., 4. d., 50. f.

roltak 6000 lej értékben.³⁸ A következő években is jelentős pénzeket fordítottak képvásárlásra. 1928-ban egy 12 000 lejes tájképet szereztek be Nagy István festőművésztől.³⁹

Az 1929-ben bekövetkezett gazdasági világválság jelentősen hatott a kaszinó anyagi helyzetére és társasági életére is. A harmincas években nagymértékben csökkent a taglétszám. A további csökkenés megakadályozása érdekében a vezetőség úgy döntött, hogy megpróbálja bevonni a fiatalabb generációkat, ezáltal biztosítva az utánpótlást. A kezdeményezés sikerrel járt, és 35 fiatal pályakezdő orvost, ügyvédet és tisztviselőt vettek fel kedvezményesen soraikba. A kaszinói tevékenység élénkítése szempontjából további fontos döntéseket hoztak. Megpróbálták a hölgyeket⁴⁰ is nagyobb számban bevonni a kaszinó társasági életébe, ennek érdekében hetente kétszer partit rendeztek, és rendszeresítették a teadélutánokat is. Továbbá újra bevezették a megszüntetett kártyajátékokat, biliárdasztalokat vásároltak, és szombat esténként vacsorákat szerveztek⁴¹ (érdekességképp megemlítendő, hogy már 1897-től kezdődően a dohányzás szigorúan szabályozva volt, és a társas estélyek alkalmával is csak az erre kijelölt helyiségekben volt engedélyezve).⁴² Az 1936-os év folyamán három teastélyt is rendeztek, ami annyiban volt eltérő a teadélutántól, hogy sokkal nagyobb társaságok gyűltek össze. A három rendezvényen összesen 416-an vettek részt. Az elsőn 96-an, a másodikon 140-en, a harmadikon pedig 180-an. A vigalmi bizottságnak volt a feladata az ilyen társas összejövetelek megszervezése és lebonyolítása. Ezek az intézkedések jelentős mértékben emelték a társasági élet színvonalát, hiszen az 1936-os évben már többen látogatták a termeket, mint a korábbi években.⁴³ A kaszinói termék látogatottsága általában dél körül és estefelé volt a legnagyobb. Ilyenkor az olvasóterem, a kártya, a rómi játékok és a rádiózás (ez főleg a sportközvetítésekkor volt nagyon népszerű) volt a legkedveltebb szórakozási lehetőségek.⁴⁴ A kaszinó 6 teremmel rendelkezett (a Nemzeti Kaszinó az úgynevezett kis Bánffy-palota [Deák Ferenc utca 12.] homlokzati helyiségeiben működött),⁴⁵ ezek közül a társalgó volt a legfontosabb, amely elsősorban a baráti beszélgetések helyéül szolgált, de a játéktér szűfoltága esetén az igazgató⁴⁶ vagy gazda⁴⁷ engedélyével ezt a szobát is igénybe vehették játékasztalok elhelyezésére. A társalgóban a szabad cselekvést az illem korlátozta. Addig, amíg egyes tagok tevékenysége nem zavarta a tagtársakat, azok nyugodtan folytathatóak voltak. A tekező szintén nagyon kedvelt volt. Itt többfajta játékot is lehetett folytatni: teke, sakk, dominó, kártya. Volt még egy kártyázó, étkező, előszoba és könyvtár.⁴⁸

³⁸ RNL KMI, F. 789., 4. d., 71. f.

³⁹ RNL KMI, F. 789., 4. d., 80. f.

⁴⁰ Az 1931 október 6-án tartott választmányi ülésen javasolták, hogy az alapszabály módosítása révén hölgyek számára is lehetséges legyen a tagság.

⁴¹ RNL KMI, F. 789., 9. d., 6. f.

⁴² *A kolozvári Nemzeti Kaszinó alapszabályai, házszabályai és ügyrendje.*, Kvár, 1897. 28.

⁴³ RNL KMI, F. 789., 9. d., 6. f.

⁴⁴ Merza Gyula: *i. m.* 46.

⁴⁵ Merza Gyula: *i. m.* 28.

⁴⁶ Az alapszabályokat, házszabályokat és házirendet felügyelte és ellenőrizte, és az azok ellen vétkezőket figyelmeztette. A közgyűlés és a választmány határozatainak érvényt szerzett. Továbbá felügyelte az egylet vagyonát, kiadásait. A tagdíjak pontos beszedése is az igazgató feladatai közé tartozott. RNL KMI, F. 789., 1. d., 98. f.

⁴⁷ Felügyeli és leltározza a kaszinó vagyonát. Feladataihoz tartozott a házi ügyeknek az intézése és az egylet működéséhez elengedhetetlen háztartási cikkek beszerzése. A kártya, és biliárdjátékokból befolyt összeget naponta beszedte és könyvelte. RNL KMI, F. 789., 1. d., 98–99. f.

⁴⁸ RNL KMI, F. 789., 2. d., 3–4. f.

A Nemzeti Kaszinó könyvtáráról⁴⁹ szinte semmi információ nem található az 1896 és 1918 közötti években. A legkorábbi adatunk jóval az impériumváltást követően 1922-ből van, amikor a választmányi bizottság közgyűlésén Novák István indítványozta a kaszinói könyvtár átrendezését.⁵⁰ 1926-ban a modern kor követelményeinek megfelelően átalakították a kaszinó teljes könyvtári állományát betűsoros rendszer szerint.⁵¹ A kaszinó vezetősége fontosnak tartotta a helyi és nagyvilági eseményekről való tájékoztatást, ezért több napilapot és folyóiratot járattak rendszeresen. Az 1926-os könyvtári jelentés szerint az 1927-es évre a következő erdélyi magyar lapokat javasolták megvételre: *Ellenzék*, *Keleti Újság*, *Brassói Lapok*, *Újság*, *Erdélyi Gazda*, *Erdélyi Tudósító*, *Erdélyi Orvosi Lap*, *Erdélyi Irodalmi Szemle*, *Evangélikus Néplap*, *Keresztény Magvető*, *Közgazdaság*, *Magyar Nép*, *Magyar Kisebbség*, *Nagyvárad*, *Pásztortűz*, *Református Szemle*, *Színház és Társaság*, *Tudomány és Haladás*, *Új Idők*, *Unitárius Közlöny*, *Erdélyi Hírlap*, *Temesvári Hírlap*, *Művészeti Szalon* és *Az út*. A román nyelvű újságok közül a *Cuvântul*, a *Glasul minorităților* és a *Patria*, a hazai német napilapok közül pedig a *Siebenbürgisch Deutsches Tageblatt* szerepelt.⁵² A lapok összetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az összes politikai és egyházi napilapra, folyóíratra volt igény (ezek mind a hatóságok által engedélyezették voltak), ami arra utal, hogy a kaszinó vezetősége vigyázott, hogy minden részvényes hozzájuthasson az igényeinek megfelelő laphoz. Ekkoriban az erdélyi magyar sajtó a szigorú hatósági ellenőrzések és a cenzúra ellenére is virágzott, és a régió magyarságának a nyilvánosságát a napilapok és folyóiratok teremtették meg. A hírlapok vezércikkeinek szerzői komoly közéleti szerepre tettek szert, és írásaik iránymutatást jelentettek a közösség számára.⁵³ A húszas évek vége felé egyre jobban megnövekedett az igény a külföldi lapok iránt is, ezért Németországból, Olaszországból és Franciaországból próbáltak rendelni tartalmas és igényes folyóiratokat és újságokat.⁵⁴

1927-ben elnökké választását követően Jelen Gyula⁵⁵ és az igazgató-választmány, Fekete Nagy Béla indítványát elfogadva elrendelte, hogy a könyvtári alap 15 000 lejre növekedjék.⁵⁶ 1930-ban az Országos Magyar Párt 25 könyvet adományozott. Továbbá ezekben az években a kaszinó megvásárolta a centenáriumi Jókai-kiadás köteteit, és előfizettek az Erdélyi Szépművészeti Céh kiadványaira is. A folyamatos könyvtári bővítés, modernizálás nem hozta meg a várt eredményeket, mivel az új tagok közül kevesen vették igénybe a könyvtári szolgáltatásokat.⁵⁷ A következő évek válságos ciklusai jelentősen megviselték a kaszinó pénzügyi stabilitását, így az intézmény már képtelen volt a költségvetésből nagyobb összegeket elvonni a könyvtár

⁴⁹ A könyvtárból csak egy könyvet lehetett kikölcsönözni, melyet legfeljebb 8 napon belül vissza kellett szolgáltatni. Azonban a kölcsönzés idejét a választmányi bizottság állapította meg. Ha a kölcsönzött könyvet a kölcsönző megrongálta vagy elvesztette, egy évig felfüggesztették könyvtárhasználati engedélyét. A fölösleges könyveket a könyvtáros által tett jelentés alapján a választmány értékesíthette. RNL KMI, F. 789., 2. d., 4–5. f.

⁵⁰ RNL KMI, F. 789., 4. d., 6. f.

⁵¹ RNL KMI, F. 789., 4. d., 55. f.

⁵² RNL KMI, F. 789., 7. d., 2. f.

⁵³ Bárdi Nándor: *Társadalomkonstrukciók a magyar kisebbségek két világháború közti történetében.* = *Asszimiláció, integráció, szegregáció.* Szerk. Bárdi Nándor, Tóth Ágnes. MTA Kisebbségkutató Intézet, 2011. 304.

⁵⁴ RNL KMI, F. 789., 4. d., 47. 81. f.

⁵⁵ Jelen Gyula ügyvéd, a kolozsvári egyesületi élet jelentős személyisége. Elnöke volt a kolozsvári Nemzeti Kaszinónak és a kolozsvári Katolikus Népszövetségnek, továbbá a szintén kolozsvári Takarékpénztár és Hitelbank igazgatósági tagja volt. *Erdélyi Lexikon.* Szerk. Dr. Osváth Kálmán. Nagyvárad 1928. 132.

⁵⁶ RNL KMI, F. 789., 4. d., 60–61. f.

⁵⁷ RNL KMI, F. 789., 7. d., 8. f.

számára. Ennek ellenére nem hagytak fel terveikkel (a könyvtár gyarapításával), és a nagyobb külföldi egyesületek, könyvkiadók ingyenes példányait szerezték be.⁵⁸

Észak-Erdély visszacsatolását követően a Magyar Nemzeti Múzeum két láda könyvet adományozott a kaszinó számára.⁵⁹ 1942–1943-ban 28 napilapra és folyóíratra volt előfizetésük, 1944-ben már 38-ra. Ezekben az években jelentősen bővült a kaszinó létszáma is, de ennek ellenére a könyvtári forgalom továbbra is alacsony, 10 százalék körüli maradt.⁶⁰

A Magyarországhoz való visszacsatolás jelentősen kihatott a Nemzeti Kaszinó társasági életére is. A Kolozsvárra helyezett hivatalnokok, tisztviselők és katonatisztek egy része rendre belépett a kaszinóba. Ezt a folyamatot kezdetben a vezetőség is támogatta,⁶¹ hiszen ezáltal remélték az egyesület pénzügyi stabilizálódását és a társasági élet fellendülését. Az 1943. szeptember 29-i választmányi közgyűlésen László Endre bejelentette, hogy a tagtoborzásnak köszönhetően a kaszinó létszáma 510 tagot számlál.⁶²

Egy másik meghatározó tényező a társasági élet szempontjából a kaszinó zsidó tagjainak a helyzete volt, ugyanis a második bécsi döntés nemcsak Észak-Erdély Magyarországhoz csatolását jelentette, hanem egyúttal a zsidótörvények életbeléptetését is. Rövid időn belül Bereczky Ernő már azt hangoztatta, hogy a zsidók kaszinói tagsága miatt „most még előre nem látható hátrányok származhatnak a kaszinóra”.⁶³ Az 1942. december 7-én tartott választmányi közgyűlés elvben elfogadta a zsidó tagok törlését a kaszinói névjegyzékből, így az 1943-ban hozott választmányi határozatnak megfelelően 58 zsidó tagot véglegesen kizártak az egyesület soraiból.⁶⁴ (A kaszinó viszonylag későn határozott zsidó tagjai törléséről, más kolozsvári egyesületek, mint az Erdélyi Kárpát Egyesület vagy a Barabás Miklós Céh már végrehajtották kizárásukat. Ezzel szemben az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetősége nem volt hajlandó törölni a zsidó származású tagjait.)⁶⁵

Ez a közgyűlési rendelet teljes mértékben figyelmen kívül hagyta a kaszinó 1897-ben elfogadott alapszabályát, mely szerint: „Az egyesület célja, hogy a társadalom különböző osztályainak érintkezését előmozdítsa, az irodalmat pártolja és általában a közszellemet fejlessze. Testületi működése köréből azonban ki van zárva minden politikai és felekezeti jellegű tevékenység.”⁶⁶ Hogy a kaszinó mennyire határozta el magát a politikától, az a felkutatott dokumentumok alapján nem derül ki egyértelműen, feltételezhető azonban, hogy a megalakulásától kezdődően burkoltan követte az éppen aktuális politikai-társadalmi „trendeket”. Mindezek ellenére magát politikamentes intézményként definiálta, azonban az alapszabály elveit gyakorlatba ültetni időnként elég nehéz lehetett, így csak a 1920-as '30-as évekre volt jellemző, és leginkább a kényszerűségnek tulajdonítható. Az egyetlen szervezet, amelyet támogattak, a Bánffy Miklós gróf és köre által kezdeményezett romániai Magyar Népközösség volt (Bánffy Miklós tagja volt a kaszinónak, és a szervezet megalakulásáról folytatott tárgyalások is a kaszinó termeiben

⁵⁸ RNL KMI, F. 789., 4. d., 88. f.

⁵⁹ RNL KMI, F. 789., 4. d., 119. f.

⁶⁰ RNL KMI, F. 789., 15. d., 81–82. f.

⁶¹ RNL KMI, F. 789., 4. d., 119. f.

⁶² RNL KMI, F. 789., 4. d., 136. f.

⁶³ RNL KMI, F. 789., 4. d., 124. f.

⁶⁴ RNL KMI, F. 789., 15. d., 81–82. f.

⁶⁵ Bárdi Nándor: *Otthon és haza*. Csíkszereda 2013. 198.

⁶⁶ *A kolozsvári Nemzeti Kaszinó alapszabályai, házszabályai és ügyrendje*, Kvár, 1897. 3.

zajlottak),⁶⁷ ez azonban nem folytatott politikai tevékenységet, mert az 1938-ban kiadott királyi rendelet szerint feloszlatták a politikai pártokat, és csak a Nemzeti Újjászületés Frontja működhetett.⁶⁸

1944 januárját követően a kaszinóról több dokumentum nem maradt fenn, így további történetéről nem tudunk semmit. Feltételezhető azonban, hogy a front közeledtével, a katonai közigazgatás és hivatalnoki kar kivonulását követően, a szovjet megszállás alá került városban a Nemzeti Kaszinó működése is megszűnt.

Összefoglaló

A kolozsvári Nemzeti Kaszinó két világháború közötti történetének a vizsgálata rávilágít arra, hogy az egyesület az impériumváltást követően kialakult válságos helyzet ellenére továbbra is képes volt egyfajta társasági teret biztosítani a város magyarsága számára. A két évtizedig tartó, folyamatosan fenyegető körülmények és szigorú hatósági ellenőrzések sem tudták megakadályozni a kaszinót a viszonylag rendezett társasági élet kialakításában. A választmányi bizottságnak köszönhetően a városban élő magyar értelmiségiek jelentős része csatlakozott az egyesülethez, és ezáltal sikerült kialakítani egy közösséget, mely a nehezebb időkben is többnyire egységben tudott maradni (nyilván a kisebbségi lét is nagyobb összefogásra készítette őket). A két világháború közötti években a vezetőség határozatai révén lényegesen javult a társasági élet is. Rendszeresen szerveztek tematikus estélyeket, rendezvényeket, kulturális eseményeket, erősítve ezzel a tagok közötti kapcsolatokat. A szórakozási lehetőségek kiszélesítése érdekében több játékot és játékfelszerelést is vásároltak, továbbá a rég elfeledett vagy betiltott kártyajátékokat is újra engedélyezték. Az ilyen társaságélénkítő intézkedések a megváltozott helyzethez mérten jelentős mértékben növelték az intézmény népszerűségét, és ezáltal a Nemzeti Kaszinó továbbra is kedvelt, vonzó társadalmi szervezet maradt a kolozsvári magyarok számára.

The Social Life of the National Casino of Cluj

Keywords: Kolozsvár (Cluj), association, casino, social life, culture, minority status

The social life of the National Casino of Cluj between the two world wars was influenced by many factors, mainly by the political and economic developments, the financial difficulties and the minority status. However the socially invigorating measures introduced over the years, compared to the changed situation, significantly increased the popularity and the attendance of the institution, thus the National Casino was able to remain attractive among the urban Hungarians. The goal of the study is to present the history of this period, especially of the social life.

⁶⁷ RNL KMI, F. 789., 3. d., 52. f.

⁶⁸ Bárdi Nándor: *A romániai magyar kisebbség a két világháború között. = Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Szerk. Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László. Bp. 2008. 95.